הלכות תערובות

ילקוט יוסף

מתוך ילקוט יוסף, מאת הרב יצחק יוסף.
הטקסט נלקח מאתר «ילקוט יוסף חינם – האתר להפצת יהדות» (yalkut.info).
זכויות היוצרים על הטקסט שמורות לבעליהן. הקובץ נועד ללימוד בלבד ואינו למכירה.
geulaquiz.com

סימן צח – קצת מהלכות תערובות

א העיקר לדינא דטעם כעיקר הוא מן התורה, ולכן אם נתערב איסור והיתר מין בשאינו מינו, וקודם שעמדו עליו לשערו אם יש בו ששים, נשפך מהתבשיל, ואי אפשר לשער שיעור ששים, יש לתפוס לחומרא, ככל ספק דאורייתא. [יחוה דעת חלק ה׳ סי׳ לב עמוד קנג].

ב תולעים הגדלים בתלוש, כגון בצנון וחסא, יש אומרים שאינם נחשבים לבריה, ובטלים בששים, אחר שלא נאסרו מתחלת ברייתן, שקודם שפירשו אינן אסורות. [כרתי ופלתי. מהר״ש קלוגר. בית דוד]. ויש חולקים ואומרים דחשיבי בריה ששם תולעים לא היה לו היתר מעולם. וכן דעת רוב האחרונים, ואין לסמוך על סברת החולקים להקל. [חוות דעת. מחזיק ברכה. פרי מגדים. דגול מרבבה. מנחת פתים. חקרי לב. פאת הים. קול אליהו. ערך השלחן. גנת ורדים. אהל יצחק. תפארת אדם. חיים לעולם. רב ברכות]. ומכל מקום שפיר יש לצרף סברא זו לספק ספיקא, כשיש עוד צירופים להקל. [יביע אומר ח״י דף שע-שעא.]. ולכן אף תולעים קטנים מאד שנראים נגד השמש בעין חדה ובריאה אסורים משום בריה, וצריך לסננם היטב, ולהסירם בסינון של בגד עב. אבל אם אינם נראים כנגד השמש בעין בוחנת אלא רק על ידי מיקרוסקופ, יש להקל. [יחוה דעת חלק ו׳ סימן מז בהערה, עמוד רנג].

ג העיקר לדינא שיש לחוש לכתחלה דכלי שני שהיד סולדת בו בולע ומפליט. ורק בדיעבד מקילין בכלי שני. ולכן אם נמצא במקום שאין בו כלים אלא כאלה שהשתמשו בהם הגויים באיסור, והשתמשו בהם בכלי שני, חשיב כדיעבד ויכול להשתמש בהם גם כן בכלי שני, או לערות לתוכם רותחים. [יחוה דעת חלק ד׳ סימן מב עמוד רכה. ועיין עוד ביחוה דעת חלק ה׳ סימן לב עמוד קנא, הנוהגים להחמיר בכל מיני מאכלות מפני חששות שונים, אם יחמירו גם בכלים].

ד מורה הוראה שבאה לפניו שאלה בדיני איסור והיתר, שעל פי הדין אין להתירה אלא במקום הפסד מרובה, [וכגון שמרן כתב בש״ע להתיר במקום הפסד מרובה], שיעור הפסד מרובה אין לו קיצבה ידועה, אלא הכל תלוי במצבו הכלכלי של השואל, העשיר לפי עושרו, והעני לפי עוניו, והכל לפי ראות עיני הרב המורה, ואומדן דעתו, שאם ההפסד אצל השואל נחשב להפסד מרובה יש להקל, וטעם הדבר, כי בכל מקום שהתירו בהפסד מרובה, מעיקר ההלכה הדבר מותר לגמרי, שכן דעת רוב הפוסקים ואחרי רבים להטות, ורק כדי לחוש לדעת מיעוט הפוסקים שאוסרים, נוהגים חומרא בדבר כשההפסד מועט. אבל כשההפסד מרובה יש להתיר, מפני שהתורה חסה על ממונם של ישראל (חולין מט:). [שו״ת יביע אומר ח״ו חיו״ד סי׳ ד. וח״ה חושן משפט סימן ו׳ אות ג׳].

ה אם בעת שהובאה השאלה בפני החכם היה הדבר בגדר הפד מרובה, והתירה החכם, ולאחר זמן הוזל הדבר, או העשיר השואל עד שנעשה בשבילו הפסד מועט, מותר לאכול מאכל זה, שמאחר והורה החכם היתר בזה, ויצא הדבר בהיתר, מפי מורה הוראה, מותר לגמרי אף שנעשה אחר כך להפסד מועט. ואפילו אם לא היה הפסד מרובה, והורה המורה הוראה לאסור, ואחר כך נעשה להפסד מרובה, על ידי תערובת, או שהתייקר, יש להתיר המאכל ולהורות להקל. [שו״ת יביע אומר חלק ו׳ חיו״ד סימן ד. וחלק ה׳ חושן משפט סימן ו׳ אות ג]

ו מורה הוראה שטעה והתיר בהפסד מועט דבר שאינו מותר אלא בהפסד מרובה, ואחר כך נתברר לו טעותו, כיון שיצא הדבר בהיתר, אין מחזירים הדבר לאסור, שכל דבר שהתירו הפוסקים בהפסד מרובה, מעיקר הדין הוא מותר אף בהפסד מועט, אלא שחששו להחמיר לכתחלה לדעת האוסר כשאין הפסד מרובה, אבל בדיעבד שכבר הורה המורה להקל, מעמידים הדבר על עיקר הדין. [יביע אומר ח״ו חלק יורה דעה סימן ד׳ אות ד]

ז תבשיל בשר שאירע בו תקלה שעל פי הדין אין להתירו אלא בהפסד מרובה, והשואל הוא איש עשיר שלגביו הדבר נחשב להפסד מועט, מותר לעשיר לתת בשר זה לעני שלגביו נחשב הדבר להפסד מרובה, אך חייב להודיעו שהדבר אינו מותר אלא בהפסד מרובה. [שואל ומשיב תנינא ח״ד ס״ס קכח. זב״צ סי׳ לה אות כא. יביע אומר ח״ו חיו״ד סי׳ ד׳ דף קסב.].

ח אם היה השואל איש עשיר, ולא היה אפשר להתיר לו, מפני שלפי מצבו של השואל לא היה לו הפסד מרובה, מכל מקום לא יאמר הרב המורה שהוא ״אסור״, אלא יאמר לו בדרך עצה טובה, שאין ראוי לו לאוכלו, אבל יכול ליתנו לאיש עני, לאחר שיודיענו שדבר זה הותר בפוסקים במקום הפסד מרובה, וכיון שלגבי העני הוא הפסד מרובה, יש להתיר לו ליתנו לעני. [שם].

ט בהמה שאירע בה ריעותא באופן שאינה ניתרת אלא בהפסד מרובה, ושייכת לשני בני אדם בשותפות, ולכל אחד אין הפסד מרובה, יש מקום להכשירה, כיון שבסך הכל יש כאן הפסד מרובה. וכן הדין לגבי ריעותא בכלים מרובים, שבכל אחד מהם אין הפסד מרובה, מצטרפים להחשב הפסד מרובה. [שו״ת יביע אומר חלק י׳ בהערות לרב פעלים סימן ח דף שיד טור ב].

י אם נתערב איסור בהיתר מין בשאינו מינו, או בשר בחלב, יש לשער בששים בנפח, ואף על פי שמן הדין סומכים על טעימת גוי המסיח לפי תומו, שאומר בהחלט שאין טעם איסור בהיתר, והתבשיל מותר, מכל מקום המנהג כיום שאין סומכים על טעימת גוי כלל, אפילו הוא מסיח לפי תומו. אבל

אם יש הפסד מרובה ונראה לנו שהאיסור כחוש ואין בתערובתו כדי נתינת טעם, יכולים לסמוך על עיקר הדין, ולהטעימו לגוי מסיח לפי תומו, ואם אמר בהחלט שאין באיסור כדי נתינת טעם סומכים עליו ומתירים את התבשיל, וכדעת הרמב״ם ומרן השלחן ערוך. [שהרי אנו קבלנו הוראות מרן, והמנהג שנהגו לא לסמוך על טעימת גוי, הוא דוקא כשאין הפסד מרובה]. [יביע אומר חלק ח׳ חיו״ד סימן י׳. הליכות עולם חלק ז׳ עמוד סב].

יא וכן מין במינו שאי אפשר לעמוד על טעמו, משערין בששים. ובדרך כלל הולכים בזה אחר הטעם, שאם הטעם שונה האחד מהשני, חשיב מין בשאינו מינו. ואם הטעם שוה אף שחלוקים בשמם, חשיב מין במינו. [ראה בש״ך ריש סי׳ צח, ויביע אומר ח״י דף שיט טור א׳].

יב ספק איסור עשה כגון חלב בהמה טמאה שנתערב בהיתר, מין בשאינו מינו, או כלי הבלוע מאיסור עשה, ובשלו בכלי זה כשהוא בן יומו תבשיל של היתר, וטרם שעמדו עליו לשערו אם יש ששים כנגד האיסור או לא, נשפך מתבשיל זה, תולין להקל בזה מכח ספק ספיקא, דשמא יש ששים כנגד האיסור, ושמא באיסור עשה טעם כעיקר מדרבנן, ומאחר והוא ספק תולין להקל. ויש אומרים שאף בחצי שיעור (של איסורי לאוין), טעם כעיקר מדרבנן. [חידושי דינים בעניני איסור והיתר מהדורת תשמ״ז עמוד קצח. נודע ביהודה או״ח מה״ת סי׳ סו].

יג קדרה שבשלו בה איסור, יש אומרים שאין האיסור הבלוע בקדרה נפלט באופן ודאי, לתוך תבשיל ההיתר שמבשלים בו אחר כך, ומכל מקום אסרו לבשל בקדרה זו בלי הגעלה מכח הספק, שמא יפלט טעם האיסור הבלוע בקדרה. ויש סוברים שהוא מטעם ודאי. [מהרש״ך בח״א (סי׳ עז), ויש לדבריו סיוע בראשונים. איסור והיתר א׳ עמוד שנז. יביע אומר ח׳ חיו״ד סי׳ ח׳ עמוד רעט].

יד קפה שמייצרים בחו״ל, ומערבים בה חומר אסור הנעשה מאבקת נבלה וטריפה, אך יש יותר מששים בקפה נגד החומר האסור, ונתברר שאין שום טעם איסור בקפה, מותר לקנות קפה זה מהעכו״ם.

טו עוף טרף שנתערב עם עופות כשרים, והרגישו בזה בזמן השרייה קודם המליחה, יש להתיר כל התערובת, כדין יבש ביבש. שאין דין חתיכה הראויה להתכבד בחתיכה שאינה מבושלת. ובלבד שלא יבשל כל התערובת בקדרה אחת. או שירבה על העוף הטרף שיעור ששים כנגדו, ואז יוכל לבשלם בקדרה אחת. [יבי״א ח״ה חיו״ד סימן ח. וע״ע בשו״ת יביע אומר חלק י׳ בהערות לרב פעלים ח״א חיו״ד סי׳ כג, דף שכב טור א׳, בדין חתיכה הראויה להתכבד בידים ורגלים בלבד, שהגרי״ח העלה להחמיר לדונם כחתיכה הראויה להתכבד, והמסקנא שאין בהן איסור משום חתיכה הראויה להתכבד. גם בחתיכת בשר חיה ולא מבושלת שהנדיב לב צידד לחושבה כחתיכה שאינה ראויה להתכבד, והרהמ״ח השיג עליו, שהוא היפך סוגיאן דעלמא, והמנהג הפשוט (במקומו) להחמיר. העיקר הוא שחתיכה חיה אינה נחשבת חתיכה הראויה להתכבד, שכן הורה למעשה מהר״י הכהן בעל בתי כהונה, ושכן המנהג בירושלים, וכן כתבו כמה אחרונים. וכן עיקר].

טז יש מי שכתב דלא שייך ביטול ברוב אלא לגבי יחיד בביתו, שמביא בשר לצרכו לבשל ולאכול, אבל אם נעשה בחנות שעומדים למוכרם, יש לו דין קבוע, וכל היכא דאיכא דין קבוע לא מהני טעמא דביטול ברוב. ולדינא גם בכהאי גוונא הולכים אחר ביטול ברוב, ולפי זה אם שחטו כמה בהמות, ואחת מהם יצאה טריפה, וכל החתיכות נתערבו, כיון שלא נתבשלו לא חשיבי בכלל חתיכה ראויה להתכבד, ובטלי ברוב. [יביע אומר חלק י׳ דף שכב טור א׳. ושם בדין הקבוע שנידון כמחצה על מחצה, בדרבנן אזלינן לקולא ככל דין ספק דרבנן דאזלינן ביה לקולא. ואם יש בו ספק ספיקא להחמיר לא אזלינן בדבר להחמיר, אלא להקל].

יז חתיכה בשר כשרה שבלעה איסור ולא היה בה ששים כנגדו ונאסרה, ואחר כך נפלה לקדירת היתר, ויש בה ששים כנגד האיסור, לדידן כל התבשיל מותר, חוץ מאותה חתיכה שנשארה באיסורה. ומיהו אם האיסור שנבלע הוא מדרבנן, גם החתיכה מותרת. ולכן אם בישלו עוף בקדרה, ונשפך עליו חלב, ולא היה ששים, מותר להרבות על התבשיל לבטל החלב. [יביע אומר חלק א׳ חלק יורה דעה סימן ה׳ אות יא]

יח כלים יקרים של חרס או פורצליין [פרפורי] שהשתמשו בהם באיסור, כגון צלחות וכוסות, ועברו יותר משנים עשר חודש שלא נשתמשו בהם כלל, ויש הפסד מרובה אם לא נתיר להשתמש בהם, יש להקל להשתמש בהם אחר מעת לעת. ומכל מקום לרווחא דמילתא יש לעשות להם הגעלה ג׳ פעמים, ולהשתמש בהם בהיתר. [יביע אומר ח״א חיו״ד סי׳ ו].

יט כלי חרס או פורצליין של בשר שבישל בהם חלב, ונאסרו, ויש שם הפסד מרובה, יש להגעילם ג׳ פעמים, לאחר שישהה אותם מעת לעת, (כ״ד שעות), ויחזרו להיתרם. [הליכות עולם חלק ז׳ עמוד ע].

כ קדרה שאינה בת יומא שהיא של בשר, ובישלו בה מאכלי גבינה, אפילו רוב התבשיל נעשה מתבלין ודברים חריפים, כיון שהיא אינה בת יומא, התבשיל מותר, בין בהפסד מועט בין בהפסד מרובה, וכדעת מרן (בסימן צו סעיף א) שקבלנו הוראותיו.

כא ג׳לאטין הנעשה מעורות או מעצמות רכים של בהמות טמאות, או בהמות נבלות וטריפות, לאחר ששורים אותם עם מלח וסיד, ומנקים אותם היטב, ומייבשים אותם הרבה בחום השמש במשך כמה חודשים, ומערבים בהם חומרים כימיים מסויימים, וטוחנים אותם ונעשים כקמח דק, ונותנים אותם לתוך מאכלים שונים כדי להקפיאם, מעיקר הדין יש להקל לאכול מוצרי מזון שמעורב בהם חומר ג׳לאתין הנזכר, אחר שהדבר פגום מאכילת כלב,

ונתייבש והוי כעץ בעלמא שאין בו טעם כלל. ולא שייך בזה אחשביה, אחר שהוא בתערובת ולא בפני עצמו. [וכמ״ש ג״כ הנודע ביהודה, והאחיעזר ח״ג סי׳ לג אות ה, ובשו״ת חבלים בנעימים ח״ה (חאו״ח סי׳ ד). והחזון איש (סי׳ קטז סוף אות ח). ע״ש]. ומכל מקום לכתחלה כל מפעל המבקש הכשר מהרבנות, ראוי שהמשגיח יבקש שיתנו בתרכובת חומר שאינו עשוי מג׳לאתין איסור. [שו״ת יביע אומר חלק ח׳ חיו״ד סימן יא].

כב כשבאים לשער נגד הכף שנתחבה בתבשיל, צריך לשער כפי חשבון מה שהיה בקדרה, כגון אם היה החלב או הגבינה שבקדרה שיעור עשרה גרם, ועירב שם מים שיעור מאה גרם, ותחב שם כף, ואחר כך תחב אותה בתבשיל של בשר, שצריך ששים כנגד מה שנתחב בכף בתוך התבשיל, יש לחשוב לכף הבלוע מן החלב לפי חשבון, מאחר שבתחיבה הראשונה בקדרת החלב, לא היה הכל חלב, כי אם עשרה אחוז, לכן יש לשער בהתאם רק לפי חלק החלב שבבליעת הכף, וכנגדו צריך ששים לבטלו. [הליכות עולם ח״ז עמו׳ סג].

כג אם תחב כף חולבת בת יומא לתוך התבשיל של בשר שתי פעמים, ולא נודע הדבר בינתים, כי אם לבסוף, צריך לשער ב׳ פעמים ששים כנגד מה שנתחב מן הכף, כאילו היו ב׳ כפות נפרדות. אבל אם אחר שתחב הכף פעם אחת, נודע הדבר ונתבטל בששים, ואחר כך חזר ותחב הכף פעם שנית חוזר ומתבטל באותם ששים עצמם. ואם תחב הכף ג׳ פעמים או יותר, אפילו לא נודע אלא לבסוף, די בביטול ב׳ פעמים ששים, ואין צריך ששים כנגד כל פעם שתחב הכף. [הליכות עולם חלק ז׳ עמוד סג].

כד כף חולבת בת יומא של מתכת שתחב אותה בתוך תבשיל של בשר, אף על פי שיש אומרים שבמתכת אומרים כיון שחם מקצתו חם כולו, וצריך ששים גם כנגד החלק של הכף שנכנס לחלל הקדרה, ולא רק כנגד מה שנתחב ממש בתוך התבשיל, מכל מקום אין הלכה כן, אלא הלכה כמו שסתם מרן בשלחן ערוך, שלעולם אין לשער ששים אלא כנגד מה שנתחב מהכף בתוך התבשיל, ולא יותר. בין בהפסד מועט, בין בהפסד מרובה. [הליכות עולם חלק ז׳ עמוד סד].

כה אם השואל אומר ברי לי שלא הכנסתי מן הכף החולבת אל התבשיל, אלא עד מקום זה, אפילו אין שום היכר בכף, כמה נתחב ממנה, נאמן השואל, בין איש בין אשה, ואין לומר בזה ״כל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה״. ואם תחבו כף חולבת בת יומא בקערת תבשיל של בשר רותח, שהיא כלי שני, יש להתיר, אפילו אם אין שם ששים נגד מה שנתחב מן הכף, שכלי שני אינו מבליע ולא מפליט. [הליכות עולם ח״ז עמ׳ סו. ועיין בשו״ת יביע אומר ח״י סי׳ ט דף שיד טור ב׳, שדן מתי אומרים כל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש עביד לה ולאו אדעתיה, בעניני איסור והיתר].

כו מי שהיו לו שתי כפות דומות, אחת של בשר ואחת של חלב, ולקח אחת מהן וניער בה התבשיל של חלב, ואינו יודע באיזה כף השתמש, הכל מותר משום ספק ספיקא, שמא הגיס בכף של חלב, ושמא לא פלטה הכף כדי נתינת טעם בתבשיל של החלב. [שם עמ׳ סז].

כז חתיכת בשר רותח שחתך אותה בסכין חולבת בת יומא, כל החתיכה אסורה, אם אין ששים כנגד מקום הסכין שחתך בה. ונאמן השואל לומר מכאן עד כאן חתכתי בסכין, ולא חתכתי בכל שטח הסכין. [הליכות עולם חלק ז׳ עמוד סח].

כח כל טעם הבלוע בקדרה, בשר או חלב, אם עבר עליה כ״ד שעות, הוי טעם פגום, ואינו אסור מן התורה, אלא שחז״ל אסרוהו לכתחלה, ובדיעבד מותר. ולכן קדרה שבישל בה בשר, ואחר כ״ד שעות בישל בה חלב, הוה ליה נותן טעם לפגם, והחלב מותר, מאחר שכבר בישל בה בדיעבד. אבל הקדרה עצמה אסור לבשל בה לכתחלה לא בשר ולא חלב, אלא לאחר שיגעילנה. ואחר ההגעלה מותר לבשל בה בשר או חלב. [הליכות עולם ח״ז עמו׳ ע].

כט והוא הדין לכלי של איסור, כגון קדרה של גוי, שאם בטעות בישל בה איזה תבשיל של היתר, אחר שעבר עליה כ״ד שעות, התבשיל מותר, דהוי נותן טעם לפגם שמותר. אבל לכתחלה אסור לבשל בקדרה של איסור, דבר של היתר, גזרה קדרה שאינה בת יומא אטו קדרה בת יומא. (כדאיתא בעבודה זרה עו.). ואם בישל במזיד בקדרה של איסור, שעבר עליה כ״ד שעות, דבר של היתר, קנסינן ליה, ואוסרים את התבשיל. ורק אם בישל בה דבר של היתר ״בשוגג״ אחר שעברו עליה כ״ד שעות מותר. ואם טעה בהלכה וחשב שהדבר מותר, נחשב שוגג ומותר בדיעבד. וסתם כלי גוים אינם בני יומן. [הליכות עולם ח״ז עמוד עא].

ל סתם כלי גוים בחזקת אינם בני יומם, מטעם שיש ספק ספיקא להיתר, שמא לא נשתמש בו היום, ואם תמצא לומר שנשתמש, שמא נשתמש בדבר שהוא פוגם, או בדבר שאינו נותן טעם. (תוספות עבודה זרה לח סע״ב). ולכן אם טעה או שגג ובישל בקדרה של גוי דבר היתר, מותר בדיעבד. אבל אם ידע שאסור לבשל בקדרה של גוי, ועבר במזיד ובישל בה דבר של היתר, התבשיל אסור, שקנסוהו חכמים על שעבר על דבריהם, ומכל מקום לא נאסר התבשיל לאחרים, אלא רק לו ולבני ביתו. (זבחי צדק סימן קכב אות טו). ומותר לקנות לכתחלה מן הגוי דבר שאין בו משום בישולי גוים, שבישלוהו הגוים בסתם כליהם, שכיון שכבר נעשה על ידי הגוי הוה ליה כדיעבד. [הליכות עולם חלק ז׳ עמוד פ].

לא כלי שנבלע בו איסור, ונאסר, ונתערב אחר כך בכלים כשרים, בטל ברוב, בין שהוא כלי מתכת בין שהוא כלי חרס. ומכל מקום טוב שיניחם ולא ישתמש בהם עד אחר שיעבור עליהם מעת לעת, דהיינו כ״ד שעות. [הליכות עולם חלק ז׳ עמוד פז].

לב דבר שהותר לישראל בדיעבד, כגון שנתבטל האיסור בהיתר בששים, מותר לקנותו מן הגוי, ואין לחשוב קנייתו מן הגוי כמו לכתחלה, ולכן דבר היתר שנתערב בו איסור ונתבטל בששים אצל הגוי, מותר לישראל לקנותו, ולא נחשב כמבטל איסור לכתחלה.

לג איסור שנכבש בצונן בכלי פחות משלשה ימים מעת לעת, העיקר לדינא שיש להקל בדבר, שאין כבישה בכלים. [יביע אומר חלק ט׳ חיו״ד סימן ה׳ עמוד עדר].